

Giorgio Pilleri in Tony J. Peterle, dva pri nas malo znana naravoslovca slovenskega rodu

Matija Gogala

Umrli je raziskovalec kitov prof. dr. Giorgio Pilleri

O profesorju Pilleriju sem pisal že pred približno desetimi leti (*Proteus*, 70 (8): 276-278) ob izidu slovenskega prevoda njegove biografske knjige *Kramljanje o medicinski šoli*, ki je izšla v Trstu. Sedaj moram na žalost pisati ob njegovem slovesu, saj mi je njegov sin Olaf sporočil, da je prof. dr. Giorgio Pilleri, zdravnik, nevroanatom, raziskovalec kitov, delfinov, bobrov in drugih zanimivih živali, 4. septembra leta 2018 v Švici umrl v visoki starosti 93 let.

Naj ponovim o njem nekaj osnovnih podatkov. Rojen je bil v Trstu 16. junija leta 1925 materi Ines, rojeni Zadnik, iz Ljubljane in očetu Mariju Pillepichu, Hrvat, rojenemu na Reki. Italijani so njihov slovenski priimek tako kot mnogim drugim Tržičanom spremenili. Seveda tudi njegovo ime Jure ni ostalo slovensko in nastal je »Italijan« Giorgio Pilleri. Ker pa je živel, študiral in delal vsepovsod po svetu, živel pa najprej v Italiji, Avstriji in zadnja de-

*Profesor Giorgio Pilleri,
med obiskom leta 2008.
Foto Matija Gogala.*

Dir
 Ich weiß nicht ob ich eine solche Aufgabe
 aufbürden darf und ob es opportun ist
 über Peterle zu schreiben. Ausserdem hast
 Du viel zu tun und ich kann wohl slowenisch.
 Ganz bestimmt würden sich deine Kinder in
 Amerika und die Universitätskollegen über
 das Echo aus Ljubljana äusserst freuen!
 Mit herzlichen grüssen, bitte auch an deine
 Frau gemahnen,
 Nets Dein Jure

Del Pillerijevega pisma v zvezi z željo po objavi Peterletovega nekrologa
 v domači slovenski reviji. Spodaj sta še dva fragmenta iz poznejših pisem.
 Foto: Matija Gogala.

:/
 Mit den besten wün-
 schen für viele fröh-
 liche Tage mit Cica-
 den gesang!
 Dein Jure
 Courgevaut
 1. 8. 2016.

Slovenija, lepa dežela
 moja ljubljena draga
 domovina.
 Spečno! Jure
 15. 10. 2016
 Wie gerne würde
 ich slowenisch kennen.

setletja v Švici, je slovenščino pozabil ali pa jo je nehal uporabljati. V enem zadnjih pisem (15. oktobra leta 2016), kjer omenja Slovenijo kot svojo ljubo domovino, pa mi je potožil, kako rad bi znal slovensko. V svojih pismih zadnjih let se mi je vedno podpisoval »Dein Jure« (v prevodu: Tvoj Jure).

Toda povejmo kaj več o profesorju Pilleri-ju, Juretu, ki je zapustil svojo bogato knjižnico ter zbirko aparatov in raznih drugih predmetov biblioteki Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Seveda bo s soglasjem sina Olafa del te zapuščine prevzel Prirodoslovni muzej Slovenije, drugi del verjetno Tehniški muzej v Bistri in starejš

knjižno gradivo tudi knjižnica Medicinske fakultete.

Profesor Pilleri je bil po izobrazbi zdravnik, največ pa se je ukvarjal z znanstvenimi raziskavami, ki so bližje biologiji. Predvsem so ga zanimale živali, ki imajo najbolj razvite in razmeroma največje možgane. Zato se je veliko ukvarjal s kiti in delfini. In to ne samo z morskimi predstavniki, temveč tudi z manj raziskanimi rečnimi delfini v rekah Indu, Gangesu, Brahmaputri, Orinoku in kitajski Rumeni reki Jangce. V času njegovih raziskovanj te živali še niso bile tako ogrožene kot danes, pa vendar je Pilleri že takrat opozarjal na nevarnost njihovega izumrtja. O njegovih raziskavah sem prvič izvedel, ko sem v nemščini prebiral njegovo knjigo *Skrivnosti slepih delfinov* (Pilleri, 1975). In naključje je hotelo, da sem nekaj let za tem (leta 1983) poslušal njegovo predavanje na Slovenski akademiji znanosti in umetnosti o isti temi in takrat sva se tudi osebno spoznala.

Njegovo zanimanje za biologijo izpričuje med drugim zbirka hroščev iz mladih dni (več kot 8.000 primerkov), ko se je v Trstu družil s priznanim koleopterologom in speleobiologom Josephom (Giuseppejem) Müllerjem. Objavil je tudi vrsto del s to tematiko. Sicer pa je Pillerijevo najbolj plodno obdobje od leta 1965 do leta 1990, ko je ustanovil in vodil Bernski Inštitut za anatomijo možganov Psihiatrične univerzitetne klinike Waldau.

Njegovo raziskovalno delo ga je vodilo v številne dežele širom sveta in omogočilo mu je odkrivanje različnih ljudi in okolij. Raziskoval je slepe rečne delfine v Indu (*Platanista minor*) in sorodno gangeško pliskavko (*P. gangetica*) v reki Ganges ter o tem napisal knjigo z naslovom *Die Geheimnisse der blinden Delphine (Skrivnosti slepih delfinov)*. Raziskoval je tudi kitajskega rečnega delfina (*Lipotes exillifer*), ki je danes na robu izumrtja, preučeval je rečne delfine v Orinoku (*Inia geoffroensis*) in v Amazoniji. Potoval je v Bolivijo, da bi

tam preučeval rečne delfine. Gledal je lov na kite v Indijskem oceanu, prepariral možgane vosatega kita v Južni Afriki ter po Humboldtovih sledeh potoval v notranjost Venezuele. Na svojih potovanjih je obiskal tudi Tajsko, Kitajsko, Goo, države Južne in Severne Amerike (Združene države Amerike), Južno Afriko, Japonsko in še veliko drugih držav, tudi Sovjetsko zvezo.

V njegovi biografski knjigi najdete seveda veliko več zanimivosti o njegovem življenju in delu, toda veliko gradiva je še kasneje dodatno poslal uredništvu tržaške založbe *Mladika*, kar bi lahko uporabili za novo dopolnjeno biografijo.

Toda eden od vzrokov za ta moj prispevek je, da smo pred kratkim dobili v knjižnico Slovenske akademije znanosti in umetnosti njegovo volilo, zapuščino, sestavljeno iz približno tisoč knjig, raznih tiskov in drugih slik ter predmetov, ki jih je uporabljal pri svojem raziskovalnem delu ali so drugače povezani z njegovimi raziskavami. Med takimi predmeti so različni mikroskopi, kamere, razne druge optične naprave, pa tudi nekaj osteološkega in drugega naravoslovnega gradiva. Po dogovoru s sinom Olafom Pillerijem in vdovo pokojnika bo del tega gradiva shranjeno v Prirodoslovnemu muzeju Slovenije in morda v Tehniškem muzeju. Večina zapuščine, ki jo sedaj inventarizirajo, pa ostaja v biblioteki SAZU in del tudi v Medicinski knjižnici, o čemer potekajo pogovori.

S profesorjem Pillerijem sva si precej let dopisovala, enkrat sva ga z ženo Nado v avgustu leta 2008 tudi obiskala v Švici, na njegovem domu v kraju Courgevaux nad Murtenskim jezerom. Pri tej priložnosti sva imela tudi zanimive diskusije o bioakustičnih posebnostih njegovih raziskovalnih živali – kitov in delfinov – in o mojem delu v bioakustiki žuželk, še posebej škrladov. V zvezi z njegovim paleontološkim delom na fosilnih kitih je bil v živahnih stikih tudi s Francem Cimermanom (22. 11. 1933 – 1. 6. 2015), upokojencem Paleontološkega inšti-

Prof. Tony J. Peterle. Fotografija iz obvestila o smrti novembra leta 2011.

tuta Ivana Rakovca ZRC SAZU.

Leta 1994 je objavil seznam cetoloških publikacij (objav o kitih in delfinih), iz katerega je razvidno, da je objavil in uredil vrsto publikacij, vključno do 25. letnika serije *Investigation on Cetacea*.

Seveda je bil tudi v stikih s sorodniki v Ljubljani in še več s prijatelji na Tržaškem, še posebej z družino Lupinc v Praprotnu na Tržaškem.

Profesor Pilleri je v svoji knjigi *Skrivnosti slepih delfinov* (*Die Geheimnisse der blinden Delphine*) kot bistveni rezultat svojih raziskav navedel ulov in prevoz živih rečnih delfinov rodu *Platanista* iz Inda v Pakistanu v Švico. In le nekaj let kasneje, ko je videl in doumel, kakšna usoda čaka te visoko inteligentne živali v ujetništvu, je zapisal v reviji *Geo* in tudi v svoji avtobiografski knjigi: »Zaprte delfinarije!«

Giorgio (Jure) Pilleri je ostal do svoje smrti ugleden raziskovalec nevroanatomije

možganov kitov, delfinov in drugih morskih sesalcev ter drugih živali z visokimi umskimi zmožnostmi, kot so na primer bobri in tjulenji. Ni pa bil enako dejaven kot zdravnik, zato je naslov njegove avtobiografije od leta 1925 do leta 1995, namreč *Kramljanje o medicinski šoli*, vsaj nesrečno izbran, če ne kar zavajajoč.

Ni pa imel na razpolago sodobnih sredstev in metod za raziskovanja možganov, kot sta jedrska magnetna resonanca (NMR) in elektronska paramagnetna resonanca (EPR), ki lahko prikažejo aktivacijo posameznih predelov možganov.

Srečanje s Tonyjem J. Peterletom

Že v uvodu sem omenil raziskave bobrov v Združenih državah Amerike, ki jih je opravljal v poznih petdesetih letih prejšnjega stoletja. Tam je med drugim srečal tudi nekaj Slovencev oziroma Američanov s slovenskimi koreninami. Eden od njih je

*Prof. Pilleri v obori z bobri
na inštitutu v Bernu.*

bil Tony J. Peterle, sicer rojen že v Ameriki, ki pa je imel s Slovenijo žive stike in jo je tudi večkrat obiskal. Postal je profesor za zoologijo na univerzi v Columbusu. Z dr. Pillerijem sta postala dobra prijatelja, umrl pa je sedem let pred njim. Takrat mi je profesor Pilleri predlagal, naj nekdo o njem napiše kak članek, in mi poslal tudi nekaj biografskega gradiva. Na žalost te želje takrat nisem uresničil, izvedel sem le, da je bil daljni sorodnik našega politika Lojzeta Peterleta, kar mi je gospod Peterle potrdil. Kopije tega gradiva sem dal v obdelavo strokovnemu kolegu, ki je bil bližje po stroki, pa je tudi pri njemu stvar zastala brez odmeva.

Zato naj nanizam nekaj podatkov o Tonyju J. Peterletu. Rojen je bil 7. julija leta 1925 v Clevelandu in umrl 15. novembra leta 2011 v državi Ohio v starosti 86 let. Delal je vrsto let na Državni univerzi v Columbusu (Ohio) in bil med drugim 12 let predstojnik zoološkega oddelka te univerze. Med drugim je napisal knjigo *Wildlife Toxicology* (*Toksikologija divjih živali*), ki je bila za študente biologije pravi učbenik. Pred ameriškim kongresom je zagovarjal nevarnost uporabe DDT-ja v prosti naravi. Upokojil se je leta 1989. Naslednje leto

je prejel medaljo Alda Leopolda za zasluge na področju varstva narave. Tony je Giorgia povabil v Združene države Amerike, ko je izvedel za ulov štirideset sivih kitov v ozemeljskih vodah te zvezne države. Temu vabilu se je profesor Pilleri odzval in pri tem nabral veliko gradiva za svoje nevroanatomske raziskave.

Povezava z delom profesorja Giorgia Pillerija so bili bobri, ki sta jih preučevala v naravnih razmerah v Združenih državah Amerike že v letu 1959. Naravoslovna

raziskovanja neverjetnih umskih sposobnosti teh živali so naredila na oba raziskovalca močan vtis.

Kasneje sta si dopisovala še vrsto let in ostala dobra prijatelja vse do slovesa ameriškega kolega leta 2011.

Epilog

Ta prikaz obeh večini malo znanih naravoslovcev slovenskega rodu je malo zapoznel, ampak bolje pozno kot nikoli. Večina podatkov o obeh pokojnikih temelji na pisnih virih in v primeru profesorja Pillerija tudi na osebnih pismih in srečanjih na njegovem domu v kraju Courgevaux v Švici leta 2008, na predstavitvi slovenskega prevoda njegovega življenjepisa v Trstu 9. maja leta 2011 in še prej pred njegovim predavanjem leta 1983 na Slovenski akademiji znanosti in umetnosti v Ljubljani. Ob prevzemu gradiva njegove knjižnice in dodatkov sem 11. in 12. aprila leta 2019 ponovno obiskal vdovo pokojnika in sina Olafa ter njegove žene Brigitte.

Voznik kombija, ki ga je najela Akademija, je medtem že naložil gradivo in ga je kasneje v Ljubljani predal uslužbencem biblioteke SAZU.